

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Independent refugee youth in waiting

Social navigations while in transit in Indonesia

Masardi, R.D.

Publication date

2021

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Masardi, R. D. (2021). *Independent refugee youth in waiting: Social navigations while in transit in Indonesia*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Dit proefschrift gaat over de *social navigations* (sociale navigatie¹) van zelfstandige, jonge vluchtelingen die een tussenstop maken in Indonesië. Hoe gaan zij om met alle onzekerheden die zij tegenkomen tijdens het wachten op doorreis naar hun eindbestemming? Het debat over de sociale navigatie van jongeren, met name in asielzoekers- en vluchtelingenkringen, is essentieel om het geldende beeld te bevragen van jongeren die het extra moeilijk hebben omdat zij niet alleen op de vlucht zijn maar tegelijkertijd ook te maken hebben met de onzekerheid die bij hun leeftijd hoort: ze zijn noch kind, noch volwassen (Galli 2017, 1656). Dit onderzoek probeert jonge mensen zowel te zien voor wie zij zijn op dat moment zijn als persoon en als ‘in wording’ (Uprichard 2008). Ze ervaren hun situatie zoals die is en zijn in de positie om zelf keuzes te maken. In dit proefschrift, beargumenteer ik dat, ondanks de dagelijkse uitdagingen en onzekerheden waarmee ze worden geconfronteerd tijdens het wachten op doorreis in Indonesië, zij in staat zijn om in deze onstabiele *arenas* (sociale omgevingen) te overleven en over hun positie te onderhandelen met diverse instanties.

Met dit onderzoek beoog ik antwoord te geven op de vraag hoe zelfstandige jonge vluchtelingen zich bezighouden met ‘actief wachten’ in de periode dat zij in Indonesië verblijven voordat zij verder reizen. Deze studie naar de sociale navigatie van jongeren die op de vlucht zijn, staat in de grotere context van het debat over langdurige wachttijden in ‘transitlanden’ als Indonesië.

¹ Het concept van ‘sociale navigatie’ is geïntroduceerd door de Zweedse antropoloog Henrik Vigh (2006). Sociale navigatie gaat over bewegingen van mensen in een sociale context, het behendig manoeuvreren in een veranderlijke omgeving.

Ik wil laten zien dat de focus in dit debat is verschoven van ‘de middelen van vervoer’ naar ‘de pijnlijke context’. Ik betoog dat vluchtelingenjongeren zich proactief staande houden tijdens het lange wachten in Indonesië. Hun sociale bewegingen tonen aan dat ze niet alleen bezig zijn met overleven in een verstikkende, sociale omgeving; maar ook dat zij strategieën bedenken die het systeem, of machtige personen binnen het systeem, uitdagen en om reactie vragen, in dit geval de Indonesische instanties die het migratiebeleid uitvoeren.

In dit proefschrift wordt het concept van sociale navigatie gebruikt om aan te tonen dat de zelfredzaamheid van jongeren niet een vaststaand gegeven is, maar dat zij voortdurend in onderhandeling zijn over structurele voorwaarden en sociale omstandigheden. Het begrip ‘sociale navigatie’ gaat over een specifieke vorm van beweging, namelijk “de manier waarop we bewegen in een veranderende omgeving”, of de “beweging in beweging” (Vigh 2006; 2009). Het concept van sociale navigatie gaat over het “zich handhaven binnen een sociale context maar ook hoe de sociale context [een situatie of persoon] beïnvloedt.” (2006, 238). Sociale navigatie is een nuttig concept, omdat het ons helpt om de constante veranderingen in de zelfredzaamheid van jongeren te analyseren en om de relatie tussen individuele zelfstandigheid en sociale instanties te onderzoeken (Vigh 2006, 16). Dit concept is zeer geschikt cruciaal in het bestuderen van de positie van een groep mensen die zich bevinden in een voortdurend veranderende omgeving, waar de situatie niet bepaald wordt door een vaststaande structuur.

In het geval van zelfstandige jonge vluchtelingen in Indonesië is het concept van sociale navigatie zeer geschikt, aangezien de jongeren te maken hebben met een onstabiele juridische situatie die leidt tot constante veranderingen in hun omstandigheden. Bovendien, in tegenstelling tot Europa en de VS, waar niet-witte migranten worden gezien als behoeftige en machteloze mensen die sociale en politieke bescherming proberen te krijgen van rijke, witte landen, is er in Indonesië, waar vluchtelingen slechts op doorreis zijn, een heel andere situatie ontstaan. De sociale omgeving in Indonesië biedt doorreizende vluchtelingen meer kansen omdat een uitwisseling en samenwerking met de lokale bevolking interessant is voor beide partijen.

Zelfstandige jonge vluchtelingen zijn een actieve en dynamische populatie die “kennis kan creëren over en betekenis kan geven aan de eigen situatie” (Horst 2006, 144). Voor wat betreft de sociale omstandigheden in Indonesië geven jongeren aan dat er vier belangrijke ‘arena’s’ (gebieden) zijn die een rol spelen in het overleven. Ten eerste zijn alle jongeren het erover eens dat het behalen van de vluchtelingenstatus en het krijgen van humanitaire hulp hun eerste en ultieme doel is om te realiseren, aangezien het uiterst cruciaal is voor hun bescherming. Verder geven jongeren aan dat het onderhandelen over levensonderhoud en economische kansen ook heel belangrijk is, vooral wanneer ze er niet in slagen om toegang te krijgen tot humanitaire hulp. Niet alle jongeren kiezen ervoor om op dit vlak actie te ondernemen, maar over het algemeen zien ze het als cruciaal dat ze zelf in hun dagelijkse basisbehoeften kunnen voorzien; vandaar dat de meeste jongeren dit op de tweede plaats stellen. Terwijl ze zich op deze twee terreinen begeven, hebben jongeren ook te maken met de derde arena die gaat over het aanleggen van sociale netwerken. Het opbouwen van goede relaties en contacten met lokale mensen zal hun bewegingen op andere terreinen vergemakkelijken, met name op economisch gebied en hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Tot slot werken jongeren ook aan persoonlijke ontwikkeling in de dynamische context van de mondiale jeugdcultuur.

Wat ik betoog is dat jonge mensen erin slagen om hun keuzevrijheid te blijven behouden, niet alleen door eenzijdige contacten aan te gaan, maar ook door op bredere vlakken en in meerdere lagen van de samenleving uitwisselingen aan te gaan. Het veelzijdige karakter van de navigatie van jongeren wordt bevestigd in hoe zij zich gemakkelijk voortbewegen en flexibele deelnemers zijn op verschillende sociale gebieden, waarbij ze hun koers en richting steeds aanpassen. Dit doen zij niet alleen om in hun levensonderhoud te voorzien tijdens de wachttijd in Indonesië, maar ook om alvast de weg te bereiden naar hun eindbestemming in het opzetten van netwerken die daar nodig zijn. (Voor een vergelijking zie: Vigh 2010).

Daarnaast probeer ik met dit proefschrift een bijdrage te leveren aan het academische debat over het spectrum tussen zelfredzaamheid en kwetsbaarheid voor de vele vormen van sociale navigatie. Om die reden belicht ik een specifiek aspect van de sociale navigatie

van zelfstandige jonge vluchtelingen, namelijk het ‘inzetten van kwetsbaarheid’. Ik gebruik deze term om te laten zien hoe jongeren hun minderheids- of kwetsbare status als slachtoffer benutten (in termen van leeftijd, geslacht, gezondheid, seksualiteit) om tegemoet te komen aan de verwachtingen en voorkeuren van hulpverleners en besluitvormers. Daarbij beantwoord ik de vraag waarom kwetsbaarheid belangrijk is in de sociale navigatie van jongeren op doorreis.

Dit proefschrift gaat dieper in op hoe jonge vluchtelingen die een tussenstop maken in Indonesië, een kwetsbare identiteit gebruiken om hun problemen te verlichten. Het ‘inzetten van kwetsbaarheid’ is niet een volledig nieuw concept, maar dit proefschrift is het resultaat van een uitgebreide studie naar de activiteiten van jonge mensen in diverse arena’s. Zij zetten kwetsbaarheid niet alleen in om te voldoen aan criteria die zijn vastgelegd in internationale kaders voor de bescherming van vluchtelingen, maar vaak proberen jonge vluchtelingen hiermee ook te voldoen aan criteria die zijn vastgesteld door sociale en culturele normen in de bredere samenleving. In het proefschrift bespreek ik vier verschillende aspecten van het inzetten van kwetsbaarheid door jongeren: (1) het uitlichten van hun risico- of minderheidsstatus en/of kwetsbare toestand; (2) betrokken zijn bij “slachtofferschap” door een sociale en lichamelijke toestand van kwetsbaarheid te creëren; (3) het uitvoeren van een representatieve strategie door de toestand van kwetsbare mensen na te bootsen; en (4) het gebruiken van hun gestigmatiseerde identiteit om een gevoel van solidariteit op te wekken bij de bredere samenleving. Ik beargumenteer dat jongeren niet alleen kwetsbaar zijn, maar ook het vermogen hebben om kwetsbaarheid te gebruiken, een essentiële strategie bij het overleven in een situatie waarin er geen andere opties of voldoende middelen zijn. Ik ga hierbij verder dan de notie dat kwetsbaarheid en zelfredzaamheid elkaar niet uitsluiten (zie Ensor 2010; O’Higgins 2012), om te benadrukken dat kwetsbaarheid zelfs de zelfredzame acties van jongeren kan versterken door kwetsbaarheid te kapitaliseren en te benutten.

Hoofdstuk 2 is het eerste empirische hoofdstuk van deze studie en heet: *Transit in Indonesia: An Enabling Waiting Spot. (Tussenstop in Indonesië: Een wachtplek met mogelijkheden.)* Dit hoofdstuk bespreekt de aantrekkingskracht van Indonesië

als transitland vanuit het perspectief van zelfstandige jonge vluchtelingen. In dit hoofdstuk richt ik me op de omstandigheden in Indonesië die de jongeren – en in sommige gevallen ook hun families die hen ondersteunen – verwachten te zullen aantreffen wanneer ze besluiten erheen te reizen in afwachting van herplaatsing naar een vestigingsland. Ik beschrijf de Indonesische context niet alleen vanuit het formele kader door het Indonesische vluchtelingenbeleid te beoordelen, maar ook door de verbeeldingskracht en standpunten van jonge vluchtelingen hierin mee te nemen. Het doelbewuste beleid van Indonesië om geen vluchtelingen op te nemen wordt besproken als een factor die bijdraagt aan het creëren van een flexibel en niet duidelijk afgebakend sociaal terrein. Dit biedt de jongeren ruimte voor een zekere mate van bewegingsvrijheid tijdens hun tussenstop. Ik beargumenteer dat Indonesië, met al deze kenmerken, een prettige, veilige en stimulerende ruimte biedt aan asielzoekers, met name zelfstandige jongeren.

Hoofdstuk 3, *Age, Solitary Movement, and Narratives (Leeftijd, individuele acties en verhalen)*, richt zich op het bespreken van de categorieën en stigma's rond jonge vluchtelingen en hun reisvoorwaarden. Ik probeer de generaliserende invloed van institutionele categorieën te ontcrachten door de verscheidenheid aan omstandigheden en motivaties aan te tonen van verschillende jongeren die allemaal onder één categorie vallen. Onder de mensen met hetzelfde label (minderjarigen zonder begeleiding, alleenstaande mannen, alleenstaande vrouwen) zijn er significante verschillen die moeten worden begrepen en waarmee rekening moet worden gehouden. Zelfstandige jongeren die asiel zoeken in Indonesië variëren sterk in leeftijd, ze hebben verschillende culturele achtergronden, ze zijn van verschillende geslachten, ze zijn van verschillende sociale klassen en religies, en ze brengen verschillende ervaringen met zich mee en ontwikkelen gaandeweg hun eigen logica, motivaties en dromen. Het is belangrijk om generalisaties te vermijden en rekening te houden met deze grote verscheidenheid. In veel gevallen is bewezen dat het niet passend is om leeftijd als basis voor bescherming te gebruiken.

Verder ga ik ook dieper in op twee soorten verhalen die door jongeren worden gebruikt: 'vluchtelingenverhalen' en 'jeugdverhalen'. Ik illustreer dat hoewel beide verhalen gangbaar

zijn in de migratiecontext, de twee niet in gelijke mate worden gerespecteerd. Het begrijpen van beide verhalen is belangrijk omdat het de keuzevrijheid van jongeren benadrukt. Ze passen dit toe in verhalen die meerdere kanten opgaan, en die zowel betrekking hebben op hun lichaam als hun ideeën. Het vertellen wordt tijdens hun hele reis door geoefend, te beginnen in hun land van herkomst. Hun beslissing om vaak alleen te reizen, wordt beïnvloed door enerzijds de combinatie van angst en moeilijke, onstabiele situaties in hun thuisland en anderzijds de hoop op een betere toekomst in een veilige plek. Om die reden pleit ik ervoor dat we de focus op slachtofferschap, als het gaat om zelfstandige vluchtelingenkinderen en -jongeren, tot een minimum moeten beperken, zodat de keuzevrijheid van zowel vluchtelingenkinderen als migrantenkinderen in gelijke mate kan worden erkend.

Hoofdstuk 4, *Disbelieving and Playing Roles (Niet geloofd worden en het aannemen van rollen)*, richt zich op hoe zelfstandige jonge vluchtelingen zich door het Indonesische vluchtelingensysteem bewegen. Dit systeem bestaat uit het conventionele internationale vluchtelingenbeleid en het binnenlandse humanitaire hulpbeleid. Bij het navigeren door het vluchtelingensysteem streven ze ernaar om de vluchtelingenstatus te bereiken en toegang te krijgen tot humanitaire hulp. Om deze twee doelen te bereiken, moeten ze afzonderlijke – maar onderling gerelateerde – sociale acties ondernemen. Dit hoofdstuk is opgedeeld in twee hoofdsecties. Het eerste deel gaat over de gedragingen van jongeren terwijl zij door het proces heen navigeren in het behalen van de vluchtelingenstatus, met name in hoe zij ‘verhalende strategieën’ toepassen. Het tweede deel richt zich op de tactieken van jongeren als zij toegang proberen te krijgen tot humanitaire hulp, dit doen zij voornamelijk door hun kwetsbaarheid in beeld te brengen. In het eerste deel zal ik bespreken hoe zelfstandige jongeren omgaan met de conventionele definitie van ‘vluchteling’ en met een algemene ‘cultuur van ongelof’ onder UNHCR-functionarissen. In het tweede deel zal ik verder uitwerken hoe kwetsbaarheden zich ontwikkelen, met name in termen van leeftijd en geslacht. Over het algemeen laat dit hoofdstuk zien dat geen van beide strategieën exclusief is voor een bepaald doel. Alles wat zij doen voor het verkrijgen van de vluchtelingenstatus of de toegang tot humanitaire hulp kan ook van invloed zijn op hun kansen op

een uitkering of op de plek waar zij worden gevestigd. Door de verschillende benaderingen in beeld te brengen, betoog ik met dit hoofdstuk dat de sociale navigatie van jongeren in hun deelname aan het Indonesische vluchtelingentraject, ook van invloed is op hoe het regels en voorschriften binnen het systeem worden toegepast.

In hoofdstuk 5, *Making the Ends Meet, (De eindjes aan elkaar knopen)* bespreek ik de strategieën van jonge vluchtelingen om in hun levensonderhoud te voorzien en op welke manieren zij inkomsten genereren. Zoals ik hierboven aangaf is het economisch speelveld voor jongeren het op één na belangrijkste gebied waar zij zich in Indonesië mee bezighouden, vooral om de meest prangende onzekerheden het hoofd te bieden. Ik zal ingaan op hoe zij de definitie van ‘werken’ hanteren en hoe ze onderhandelen over de interpretatie van Indonesische arbeidsreglementen met betrekking tot wat legaal is en wat niet. In dit hoofdstuk laat ik zien hoe jongeren omgaan met economische overlappingsen tussen staats- en internationaal bestuur, tussen formele en informele sectoren, en tussen nationale en transnationale economie (Betts et al. 2017, 9.) Om dit duidelijk te maken bespreek ik drie methoden: geldbeheer; het uitbreiden van sociale contacten; en het uitvoeren van activiteiten die inkomsten genereren, met inbegrip van transnationale zaken. In dit deel problematiseer ik het naast elkaar plaatsen van ‘zelfredzaamheid’ en ‘afhankelijkheid’ als tegenpolen. Dit hoofdstuk toont aan dat wanneer jonge vluchtelingen niet afhankelijk zijn van humanitaire hulp, ze vaak afhankelijk zijn van hun leeftijdsgenoten, hun gemeenschap of hun geliefden. Het is dus belangrijk om te onthouden dat het beeld van zelfredzame vluchtelingen niet noodzakelijkerwijs totale onafhankelijkheid betekent.

De bespreking van de tactieken en strategieën van jongeren in hoofdstuk 6, *Being Good to Acquaintances, Opening the Heart to Friends, (Wees goed voor kennissen, open het hart voor vrienden)*, richt zich op hun pogingen om een harmonieuze relatie op te bouwen met gewone burgers tijdens hun verblijf in Indonesië. In dit hoofdstuk bespreek ik lokale sociale en culturele normen vanuit het perspectief van de jongeren, waarbij ik verschillende aspecten in overweging neem, zoals persoonlijke relaties, taalvaardigheden en het praktiseren van hun geloof. In dit hoofdstuk laat ik het gedrag van jongeren zien als het gaat

om hun manier van presenteren en hoe zij zoveel mogelijk de lokale bevolking imiteren en een ‘acceptabele identiteit’ in Indonesië nabootsen. Ik beargumenteer dat harmonieuze relaties tussen de lokale bevolking en zelfstandige jonge vluchtelingen een tweerichtingsproces is. Goede relaties zijn niet alleen het resultaat van de lokale bereidheid om vluchtelingen te verwelkomen, maar van de vastberadenheid van jongeren om dergelijke goede relaties na te streven. Uit de sociale navigatie van jongeren blijkt bovendien hun begrip van de Indonesische sociale normen en cultuur.

In hoofdstuk 7, *Keep Moving Forward (Blijf vooruitgaan)*, sta ik stil bij het sociale leven van jonge vluchtelingen tegen de achtergrond van de globale jeugdcultuur waarbij ik me richt op de activiteiten die ze ondernemen om hun potentieel te realiseren. In dit hoofdstuk worden drie hoofdaspecten van hun sociale bewegingen besproken: 1) de ontwikkeling van individuele emancipatie; 2) het bevragen van gendernormen om actief bij te dragen aan hun persoonlijke ontwikkeling; en 3) het gebruik van virtuele media om hun zelfontplooiing te versnellen. Door jongeren zowel te zien voor wie zij zijn op dat moment als personen ‘in wording’ (Uprichard 2008), zal dit hoofdstuk de jonge vluchtelingen in Indonesië laten zien als ‘compleet’. In die zin dat zij hun leven op doorreis ten volle ervaren en tegelijkertijd actief betrokken zijn bij het reconstrueren van de eisen waaraan zij moeten voldoen. Aan de andere kant zijn ze ook ‘in wording’, omdat ze zich al anticiperend voorbereiden op hun toekomst. En zoals ik zal illustreren, is deze toekomst – de ‘wording’ van jongeren – niet alleen gericht op hun volwassenheid, maar ook op andere fasen van jeugdigheid die ze nog niet hebben meegemaakt. Als de gedragingen van jongeren op andere terreinen kan worden beschouwd als een onderdeel van ‘de politiek van het wachten’, dan gaat dit hoofdstuk over ‘de poëzie van het wachten’ (Bandak en Janeja 2018).

Dit proefschrift heeft de sociale navigatie onder het voetlicht gebracht van zelfstandige jonge mannen en vrouwen die op de vlucht zijn. Wat ik heb laten zien is dat hun keuzevrijheid, terwijl ze tijdens het lange wachten de ene onzekerheid na de andere trotseren, constant in dialoog is met hun sociale omgeving en de geldende structuur. Op basis van rijke etnografische gegevens draagt het onderzoek bij aan de kennisproductie over twee

belangrijke (maar vaak over het hoofd geziene) onderwerpen. Ten eerste de positie van jonge vluchtelingen op doorreis in Indonesië. In plaats van slachtofferschap, focust deze studie op hun zelfredzame capaciteiten en in hoe zij voortdurend in onderhandeling zijn met hun sociale omgeving. Ten tweede draagt deze studie bij aan meer inzicht over Indonesië als transitland en de sociale omgeving van zelfstandige jongeren. Los van juridische en formele structuren zijn het vooral de sociale kenmerken en de flexibiliteit van de omgeving waar vluchtelingen in terechtkomen, die hun sociale navigatie bepalen. Op mondiaal niveau worden vluchtelingen geconfronteerd met verminderde kansen op vestiging met langere wachttijden in transitlanden als gevolg. Het is daarom van belang om meer kennis te ontwikkelen over hoe jonge vluchtelingen hun doelen weten te realiseren en in welke mate zij zelfredzaamheid ontwikkelen tijdens het wachten. Door gebruik te maken van verschillende onderzoeksmethoden, brengt deze studie de complexe en veelomvattende gedragingen van jonge vluchtelingenmannen en -vrouwen in beeld, met name in hoe zij proberen te overleven en er het beste van proberen te maken ondanks de beperkte omstandigheden waarin ze zich bevinden.